

Pasi Sahlberg & Shlomo Sharan (toim.) 2002. **Yhteistoiminnallisen oppimisen käsikirja**. WSOY.

Yhteistoiminnallisen oppimisen käsikirja on sananmukaisesti käsikirja, niin hyvässä kuin pahassa. Kirja on laaja, monipuolinen ja perusteellinen. Voi sanoa, että se kuuluu koulutusalan ammattilaisen kirjajuhllyyn. Toisaalta kirjan lukeminen kannesta kanteen oli uuvuttavaa; samoja asioita toistuu ja kirjoitustyyli vaihtelee. Tarkoituksena ei kuitenkaan liene tällainen lukutapa, vaan kirjaa voi lukea satunnaisesti poukkoillen kappaleesta ja luvusta toiseen. Toisaalta kirjassa on jonkin verran sisäisiä ja sisällöllisiä viittauksia, jolloin kirjan lukeminen kokonaan antaa perusteellisemmän käsityksen asiasta.

Kirjassa on kolme osaa. Ensimmäinen osa nimeltään 'Menetelmiä' on käännös Shlomo Sharanin vuonna 1995 toimittamasta kirjasta *Handbook of cooperative learning methods*. Osuudessa esitellään kahdeksan yhteistoiminnallisen oppimisen perusmenetelmää, joita ovat mm. tiimioppiminen (STAD), palapelitekniikka, yhteistoiminnallinen ongelmaratkaisu, kompleksiopetus ja ryhmätutkimus. Näistä erityisesti STAD ja palapelitekniikka toistuvat kirjan muissakin artikkeleissa. Kirjoittajat ovat pääosin amerikkalaisia, mukana mm. David W. & Roger T. Johnson, Robert Slavin ja Shlomo Sharan.

Toiseen osaan on koottu yhteistoiminnallisen oppimisen sovellusmahdollisuuksia eri oppiaineissa (matematiikka, vie-

raat kielet, luonnontieteet) sekä eri kohderyhmissä (alkuopetus, toinen aste, aikuiskoulutus, yliopisto). Tämä osa on erityisen hyödyllinen, sillä siinä saa käytännöllisiä ja perusteltuja näkökulmia ja ohjeitakin yhteistoiminnallisen oppimisen kehittämiseen. On hyvä, että kirjoittajat ovat pääosin suomalaisia, jolloin myös kokemukset ovat lukijalle tutusta ympäristöstä. Tämän osan mainioista kirjoituksista jäi erityisesti mieleen Arja Järvisen omakohtainen kehityskertomus siitä, kun hän idealistisena uutena opettajana turhautui työhönsä ensimmäisten viikkojen aikana. Vähitellen hän löysi yhteistoiminnallisen lähestymistavan, mutta hän toteaa viisaasti epävarmuuden ja varmuuden olevan tunteita, jotka vaihtelevat jatkuvasti opetusta pohdittaessa. Muutos itsessä ja oppilaissa tapahtuu vähitellen. (s. 264). Yhteistoiminnallinen oppiminen ei liene mikään patenttiratkaisu opetuksen ja oppimisen ongelmien ratkaisemiseen, vaan vaatii työtä ja pohdintaa, mikä parhaimmillaan on hyvinkin palkitsevaa.

Kolmannen osan nimi on 'Yhteisöllisen oppimiskulttuurin rakentaminen'. Siinä hahmotellaan kouluorganisaation muutosvaatimuksia yhteistoiminnallista oppimista sovellettaessa sekä kerrotaan tutkimustuloksia yhteistoiminnallisesta oppimisestä. Osan kirjoittamisvastuu on paljolti kirjan toimittajien Pasi Sahlbergilla ja Shlomo Sharanilla. Tässä osassa tulee karulla tavalla esille kouluorganisaation realiteetit: ilmiömaisen muuttumattomat toiminta- ja ajattelutavat (mm. ajan ja

tilan käytössä). Näissä artikkeleissa kuitenkin säilytetään optimismi, eikä sorruta turhaan mässäilyyn koulun perinteisillä toimintatavoilla.

Kaikkiaan kirjassa on 19 lukuja ja 25 kirjoittajaa, joten kirjasta voi sanoa hyvällä syyllä kutsua laajaksi ja perusteelliseksi. Käytännön kannalta on hyvä, että kirjassa on paljon esimerkkejä menetelmistä ja kokemuksista, jotka antavat lukijalle eväitä oman opetuksen kehittämiseen.

Kirja on tehty pääasiassa koulumailmaa varten, joskin lukuja aikuiskoulutuksesta ja yliopisto-oppimisesta on myös. En kuitenkaan kokenut haitallisenä koulun painottumista, vaan yhteydet aikuiskoulutukseen oli mielestäni hyvinkin helposti löydettävissä.

KASVOKKAIN, ENTÄ VERKOSSA?

Laajasta sisällöstä huolimatta jäin kaipaamaan teoriakappaletta, jossa olisi lyhyesti esitelty yhteistoiminnallisen oppimisen teoreettiset juuret. Ymmärrän hyvin, ettei yhteen kirjaan kaikkea mahdu, mutta mielestäni tällainen johdanto olisi tuonut jämäkän kehysten koko kirjaan. Saattaa kuitenkin olla, et-teivät kaikki kirjoittajat allekirjoittaisi tällaista kehystä, vaan kullakin olisi hieman omanlaisensa kehys. Kirjassa kuitenkin korostetaan useassa kohdin, että kyseessä on syvällisempi ajattelutapa, ei mikään kikkojen kokoelma. Nyt tämä kehys tai ajattelutapa jäi osittain arvailujen varaan. Johnson & Johnson mainitsevat (s. 109–110) periaatteet

tai elementit, jotka voitaneen tulkita yhteistoiminnallisen oppimisen kannalta keskeisiksi: positiivinen keskinäinen riippuvuus, kasvokkain tapahtuva kannustava vuorovaikutus, yksilöllinen vastuu, sosiaaliset taidot ja ryhmän suorittama prosessointi. Näistä huomio kiinnittyy erityisesti kasvokkaiseen vuorovaikutukseen: miten verkossa tapahtuvaan yhteistoiminnalliseen oppimiseen tulisi suhtautua vai vaatiiko yhteistoiminnallinen oppiminen kasvokkai-tilannetta? Näitä kysymyksiä kirjassa ei pohdittu.

Kirjaa lukiessa ei voi olla huomaamatta artikkeleiden kulttuurieroja, kun vierekkäin ovat ulkomaiset (pääosin amerikkalaiset) ja kotimaiset kirjoittajat. Amerikkalaisissa artikkeleissa korostetaan ryhmien muodostumisessa etnistä heterogeenisuutta. Samaa ei suomalaisissa artikkeleissa näy, vaikka teema on yhä tärkeämpi myös meillä. Toiseksi amerikkalaiset painottivat menetelmäesimerkeissä pisteidenlaskun merkitystä. Ryhmätehtävissä tulisi laskea ryhmän pisteet ja lopuksi parhaiten menestynyt ryhmä palkitaan. Tällainen ajattelutapa pikemminkin lisää ryhmien välistä kilpailua, ei yhteistoiminnallisuutta. Suomalaisissa jutuissa ei onneksi tällaista pisteiden metsästystä tuotu esille, sillä uskoisin Suomessa valitun laadullisen ja monipuolisen arvioinnin olevan oikeansuuntaista. Kaikkiaan suomeksi kirjoittaneiden kieli oli sujuvampaa. Tämä voi olla tietysti käänös-ongelma, mutta suomalaiset artikkelit olivat myös pohditumpia ja laadukkaampia. Syynä havaintooni voi tietysti olla se, että suomalaisena lukijana jaan saman kulttuurisen koodin. On

kuitenkin tärkeää, että kirjoja edelleen kirjoitetaan suomeksi.

Kirjassa otetaan kiitettävästi huomioon organisaatiotaso. Kyseessä ei siis ole pelkästään didaktinen asia, vaan yhteistoiminnallisen oppimisen edistäminen on myös koulu(tus)organisaation kehittämistä. Tämä on uudempi näkökulma pedagogisessa kirjallisuudessa, mutta ehdottoman tärkeä, kun ajatellaan, kuinka syvään perinteinen yksilökeskeinen luokkahuoneopetuksen malli on juurtunut. Yllättävää oli, että kirjassa ei juurikaan viitata yleisempään organisaatiokulttuuria käsittelevään kirjallisuuteen. Uskoisin, että tämä osa olisi entisestään jämäköitynyt, jos siihen olisi tuotu organisaatiokulttuurien tutkimuksen parista syntyneitä runsaita kokemuksia ja tutkimustuloksia. Organisaatiotasoa käsittelevä osa on kuitenkin varsin mielenkiintoinen ja asian-tunteva näinkin.

TOIMIJAT MYÖS LUOVAT KULTTUURIA

Pieni, mutta kiinnostava yksityiskohta on käsitys koulukulttuurista. Taustalla näyttää olevan kausaalinen käsitys, jonka mukaan kulttuuri tuottaa tietynlaista käyttäytymistä. Kulttuuri on tavallaan taustalla ja sen avulla voidaan selittää kouluorganisaatioiden toiminta. Asia kuitenkin lienee moniulotteisempi, ja tässä voisi olla hyötyä konstruktionistisesta näkökulmasta. Tällöin toimijat luovat ja ylläpitävät omalla toiminnallaan kulttuuria. Kulttuuri ei siis yksioikoisesti määrää käyttäytymistä, vaan opettajat, oppilaat ja rehtorit omilla toimillaan myös luovat ja ylläpitävät koulukulttuuria, olipa kyse sitten yhteis-

toiminnallisesta tai perinteisestä kulttuurista.

Viimeisen luvun tutkimustulosten esittely on realistista: tuodaan esille yhteistoiminnallista oppimista puoltavia, mutta myös ongelmallisempia tutkimustuloksia. Useimmat tutkimukset olivat metodologiselta otteeltaan kvantitatiivisia, joten ilmeinen puute laadullisesta tutkimusotteesta yhteistoiminnallisen oppimisen tutkimuksessa on. Tässä voisi olla hyvä mahdollisuus suomalaiselle yhteistoiminnallisen oppimisen tutkimukselle panostaa laadulliseen tutkimusotteeseen.

Luin kirjaa sosiaalipsykologin silmin, minkä vuoksi kirjassa on myös itsestäänselvyksiä. Toisaalta Slavin ja Madden (s. 66) huomauttavat aiheellisesti, että yleisten sosiaalipsykologisten ryhmämenetelmien lisäksi on kehitettävä myös oppiainekohtaisia menetelmiä – kuten tässä kirjassa tehdään. Kirjaa ei siis pidä arvioida sosiaalipsykologisena teoksena, vaan koulu- ja opiskelumaailmaan kohdistuvana pedagogisena ja didaktisena kontribuutiona. Tästä näkökulmasta kirjan anti on suuri, mikä osaltaan kertoo jotain hyvinkin olennaista koulumaailmasta. Kirja vahvistaa käsitystäni, että koulussa työskentely on edelleen melko yksilökeskeistä ja perinteistä luokkahuoneopetusta. Tällainen kirja siis tarvitaan kipeästi monipuolistamaan oppimismenetelmiä ja tekemään oppimisesta entistä mielekkäämpää ja laadukkaampaa. Vaarana kuitenkin on, että tällaista kirjaa lukevat vain ne, jotka jo ennestään soveltavat ja kehittävät yhteistoiminnallista oppimista.

Janne Matikainen